

Digitale hulpmiddelen bij het dateren van sportwoorden in het Nederlands

Jan Luitzen

In 2001 verscheen Nicoline van der Sijs' proefschrift *Etymologie in het digitale tijdperk*¹. Daarin stelt de taalkundige dat het inzicht ook in Nederland algemeen is geworden dat het oudste voorkomen van een woord in een geschreven tekst belangrijk is, omdat het houvast geeft bij de bepaling van de herkomst van dat woord.

Van der Sijs besloot haar lijvige en baanbrekende werk met een chronologische lijst van zo'n 18.000 woorden, die zij dateerde van het jaar 107 tot en met 2000. In de Inleiding voorspelde zij: 'Dateringen zijn per definitie "werk in uitvoering". Een deel van de hier gepresenteerde dateringen zal bij nader onderzoek gepreciseerd kunnen worden. Daarbij kunnen de lezers van dit boek helpen, door vroegere dateringen van woorden (met vermelding van betekenis en vindplaats) naar de uitgever te sturen.'

Ik heb die passage opgevat als een uitnodiging om haar daarbij behulpzaam te zijn op het gebied van de sportwoordenschat, nog steeds een in de wetenschap onderschat woordencorpus. Hoe kunnen we zo'n taalkundig onderzoek aanpakken, oftewel: welke digitale hulpmiddelen – want daar focus ik in deze bijdrage op – staan ter beschikking bij het onderzoeken van de geschiedenis van een sportwoord?

Laten we het woord *cricket* als voorbeeld nemen.

**It's
just not
Cricket!**

Wanneer is dit woord voor het eerst in het geschreven Nederlands opgedoken? In haar boek dateert Van der Sijs het van oorsprong Engelse woord *cricket* op 1866. Daarbij baseert zij zich op deel V van de *Algemeene Nederlandsche encyclopedie voor den beschaafden stand*². Een solide vindplaats, want daar is te lezen: 'Cricket, een in Engeland en in de door Engelschen bewoonde landen geliefkoosd spel, dat door twee partijen, gewoonlijk elk van elf personen, gespeeld wordt. De spelers zijn van balkolven (*bats*) voorzien en een deel moet de ballen, die door de tegenpartij geworpen worden om kleine in den grond gestokene staafjes (*wickets*) om te werpen, trachten af te weren. Door elk der partijen wordt een scheidsregter (*umpire*) gekozen ter beslechting der geschillen.'

Een van de eerste websites die we bij zo'n woordonderzoek kunnen raadplegen, is www.gtb.inl.nl, opgezet door het Instituut voor Nederlandse Lexicologie. Daar zijn via een geïntegreerde taalbank de volgende wetenschappelijke woordenboeken te doorzoeken: het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, het *Oudnederlands Woordenboek*, het *Vroegmiddelnederlands Woordenboek*, het *Middelnederlandsch Woordenboek* en het *Woordenboek der Friese taal*. Die historische woordenboeken bevatten een schat aan informatie. Omdat we ná 1800 zoeken, hoeft alleen het WNT aangevinkt te worden en zoeken we in de bovenste regel op de ingang *cricket*.

Basiszoeken

Zoek in de woordenboeken:

☐ ONW
☐ VMNW
☐ MNW
☒ WNT
☐ WFT

Mod. Ned. trefwoord

cricket

Origineel trefwoord

Woordsoort

Woord in betekenis

Woord in citaat

Woord in artikel

Start zoeken

Wis velden

Geschiedenis

Symbool

H&A

?

Dan lijken we slechts een kort artikeltje te vinden...

NL GTB | Toon ook: subbetekenissen ☐ | citaten ☐

CRICKET

Woordsoort: znw.(o.)
Modern lemma: cricket

znw. onz. Ontleend aan *eng. cricket*.

↪ Naam van een balspel van zeer samengestelden aard, dat tusschen twee partijen van bij voorkeur elf spelers wordt gespeeld.

Afl. *CRICKETEN*, cricket spelen
CRICKETER, cricketspeler.

Samenst. *CRICKETBAL*, *CRICKETCLUB*, *CRICKETSPEL*, *CRICKETSPELER*, *CRICKETVELD* ("Helden van het *cricketveld*", J°. DE VRIES, *Zonnebl.* 61).

AANVULLING BIJ CRICKET

↪ Samenst. *CRICKETBAL*.

...maar schijn bedriegt, want vinken we linksboven de twee vakjes 'subbetekenissen' en 'citaten' aan, dan krijgt het artikel meteen veel meer substantie.

GTB | Toon ook: subbetekenissen | citaten koppelingen

CRICKET

Woordsoort: znw.(o.)
Modern lemma: cricket

znw. onz. Ontleend aan *eng. cricket*.

Naam van een balspel van zeer samengestelden aard, dat tusschen twee partijen van bij voorkeur elf spelers wordt gespeeld.
Een lange zwakke magere jongen, maar desniettemin in allerlei clubs van football, cricket, tennis, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 156 [1901].
Dat spelen ... op die groote groene velden ..., tennis, cricket (er staat: crocket), football, ROBBERS, *B. Bandt* 55.

Afl. CRICKETEN, cricket spelen
CRICKETER, cricketspeler.
Samenst. CRICKETBAL, CRICKETCLUB, CRICKETSPEL, CRICKETSPER, CRICKETVELD ("Helden van het cricketveld", J^e. DE VRIES, *Zonnebl.* 61).

AANVULLING BIJ CRICKET

Samenst. CRICKETBAL.
V. DALE [1914 □].
— De bal (voor *hombokal*) is ongeveer gelijk aan een cricketbal; het slaghout echter is geheel rond, ruim 1 M. lang en op het dikste gedeelte hoogstens 7 cM. in doorsnede, *Handb. d. Sp.* 2, 85 [1924].
Materiaalgebrek deed zich bij bijna alle takken van sport gevoelen, geen tennisballen meer, geen voetbalschoenen meer, geen cricketballen meer, ADRIANI ENGELS en WALLAGH, *Nacht o. Nederl.* 205 [1946].

Koppelingen:
Aanvulling:
Vorig artikel: CRIC
Volgend artikel: CRIEEREN

Hieruit blijkt dat de vroegste bewijsplaats van *cricket* in het WNT gedateerd kan worden op 1901. Is het woord nog op andere plaatsen in het WNT te vinden? Ja, en die vindplaatsen zijn te traceren door te zoeken in het veld 'Woord in artikel'.

Basiszoeken

Zoek in de woordenboeken:
☐ ONW ☐ VMNW ☐ MNW ☒ WNT ☐ WFT

Mod. Ned. trefwoord

Origineel trefwoord

Woordsoort

Woord in betekenis

Woord in citaat

Woord in artikel

Start zoeken Wis velden Geschiedenis Symbool H&A ?

Dan krijgen we een lijst met andere trefwoorden te zien waarin het woord *cricket* voorkomt.

TOTAAL GEVONDEN: 33 - WNT: 33						RESULTATEN: 1 T/M 33
Nr.	Wdb	pd. Ned. trefwo	origineel trefwo	Woordsoort	Frequentie	Concordantie
2	WNT	catcher	<u>CATCHER</u>	znw.(m.)	1	(Sport; balspelen als cricket en honkbal) Speler die een
3	WNT	club	<u>CLUB</u>	znw.(v.,m.)	1	n allerlei clubs van football, cricket , tennis, COUPERUS, Kl. Z. 1,
4	WNT	cric	<u>CRIC</u>	znw.(v.)	1	CRIC CRICKET 2001 CRIC cric znw.(v.) —
5	WNT	cricket	<u>CRICKET</u>	znw.(o.)	6	n allerlei clubs van football, cricket , tennis, COUPERUS, Kl. Z. 1, CRIC CRIEEREN 1909 CRICKET cricket znw.(o.) znw. onz CRIC CRIEEREN 1909 CRICKET cricket znw.(o.) znw. onz. Ontleend an eng. cricket . Afl. , cricket spelen , cricket eend aan eng. cricket. Afl. , cricket spelen , cricketspeler. Sam CRICKET CRIME1909 CRIEEREN crie
6	WNT	criëren	<u>CRIEEREN</u>	ww.(trans.,in tr.,zw.)	1	
7	WNT	draw	<u>DRAW</u>	znw.(v.)	2	e. Volgens de 2de aanh. bij cricket en boksen, terwijl het ten c en. Een draw komt voor bij cricket en boksen, Sportencyclo. >
8	WNT	drive	<u>DRIVE</u>	znw.(m.,v.)	2	Drive ...; bij cricket en hockey: een slag waarb Drive, de krachtigste slag in cricket Bij alle drives is de slag
9	WNT	innings	<u>INNINGS</u>	znw.(m.)	1	Bij cricket (zooals in de aanh.), maar
10	WNT	kampioen	<u>KAMPIOEN</u>	znw.(m.)	1	(Cricket). Aan het einde des jaars v

Klikken we al die ingangen aan, dan levert dat geen oudere bewijsplaatsen op.

Oké, interessant, 1901, maar als we bedenken dat Van der Sijs het woord *cricket* heeft gedateerd op 1866, dan moeten we nog even verder zoeken. In de Van Dale bijvoorbeeld.

Maar dat schiet niet op, want de DigiDikke³ komt ook niet voorbij 1866.
Ook de doorgaans zeer nuttige Etymologiebank⁴...

...brengt me in dit geval niet verder dan Van der Sijs' 1866.

Hoe nu verder? Voor het zo correct mogelijk dateren van woorden zijn enorm grote materiaalverzamelingen interessant, bijvoorbeeld oude kranten. Er zijn nu al tientallen kranten en tijdschriften via internet te doorzoeken en de komende jaren komen daar nog honderden titels en jaargangen bij. Zie als startplek bijvoorbeeld het digitaliseerproject van de Koninklijke Bibliotheek (www.kb.nl/kranten) of <http://kranten-historisch.startpagina.nl>.

Maar laten we eerst in de sympathieke *Leeuwarder Courant* kijken, een van de oudste Nederlandse kranten, met een digitaal archief vanaf 1752. Zoekend in dit krantenbestand vinden we binnen een paar seconden een passage uit 1886 over de uitslag van 'den wedstrijd tusschen Hollandsche en Engelsche Cricketspelers'. En in een editie uit 1875 komt deze passage voor: 'Op 't eerste eiland werd door den gouverneur een cricket-partij ter eere der Holl. marine gegeven, die door 't ongunstig weder in een bal werd veranderd.'

Allemaal leuk, maar niet relevant, want: ná 1866.

De Koninklijke Bibliotheek dan? Daar zijn we iets succesvoller als we *cricket* intikken: een aantal vindplaatsen vanaf 1847.

KB Koninklijke Bibliotheek Historische Kranten

Home | Geavanceerd zoeken | Thema's | Over deze site | Disclaimer | Gebruiksvoorwaarden | Help

Demo's Zoekvoorbeeld

← Terug naar zoekvraag

Resultaat 1-50 van 13450 resultaten voor "cricket"

Periode	Artikelen	Krantentitel	Datum
Verfijnen: 19e eeuw 521 20e eeuw 12929	TWEEDE EDITIE. BUITENLAND. Engelsche Post. artikel	Nieuwe Rotterdamsche courant : staats-, handels-, nieuws- en advertentieblad	30-08-1847
Verspreidingsgebied Verfijnen: Landelijk 431 Nederlands-Indië / Indonesië 864 Nederlandse Antillen 6 Regionaal/lokaal 1232 Suriname 320	ENGELAND. artikel	Noord-Brabander	02-09-1847
Soort bericht Verfijnen: Advertenties 416	ENGELAND. LONDEN, den 29sten Augustus. artikel	Bredasche courant	02-09-1847
	BUITENLAND. Engelsche Post. artikel	Nieuwe Rotterdamsche courant : staats-, handels-, nieuws- en advertentieblad	18-09-1847
	Handelsberigten. AMSTERDAM, 2 September. artikel	Nieuw Amsterdamsch handels- en effectenblad	03-09-1863
	INGEZONDEN STUKKEN. DE VOLTOOIJING VAN HET VONDELSPARK.	Algemeen Handelsblad	11-11-1868

Helaas hebben we niets aan de hits vóór 1866, want die gaan onder meer over het Engelse stoomschip Cricket. Maar... in een artikeltje in het *Algemeen Handelsblad* uit 1868 over de voltooiing van het Vondelpark is te lezen: 'Er is dan ook tegenwoordig in Engeland bijna geene volkrijke stad of gemeente, die niet een park bezit, goede en ruime gelegenheid aanbiedende, zoowel voor de wandeling als voor de volksspelen, cricket enz.'

Met 1868 zitten we de vindplaats van 1866 op de hiel, maar hebben die nog nét niet ingehaald.

Overigens is de KB druk bezig met het digitaliseren van 1,5 miljoen pagina's van de meest geraadpleegde tijdschriften uit de 19e en 20ste eeuw. Voor sportonderzoekers is dat zeer interessant, omdat enkele van de in de KB aanwezige sporttijdschriften daarin ook worden meegenomen, namelijk *De athleet* (1893-1897), *De Corinthian* (1924-1931), *De revue der sporten. Geïll./veertiend. tijdschrift* (1907-1934), *Het sportblad. Officieel orgaan van den Nederlandsche Athletiek-Bond* (1898-1927), *Sport in beeld* (1925-1934) en *Sport in beeld/De revue der sporten* (vanaf 1934).

Begin 2010 werd nog met veel tamtam beloofd dat deze gedigitaliseerde sporttijdschriften in de loop van 2011 beschikbaar zouden komen voor online-onderzoek, maar in een *Nieuwsbrief* van de KB (september 2011) is te lezen: 'Bijna alles [van de tijdschriften] is nu gescand en een gedeelte van de digitale bestanden is terug van het

scanbedrijf. De KB toetst de beeldkwaliteit en de metadata van de geleverde bestanden aan de vooraf opgestelde eisen. Daarnaast onderzoekt de KB hoe de tijdschriften optimaal toegankelijk zijn. Dit blijkt niet eenvoudig omdat het materiaal zeer divers is. Naar verwachting zullen in de loop van 2012 de eerste tijdschriften beschikbaar zijn.'

Veel slagen om de arm dus. Als het tegenzit, wordt het tweede helft 2012, en zit het heel erg tegen voor het sportonderzoek, dan zitten de sporttijdschriften niet bij die eerste tranche. Hoe dan ook betekent het dat deze tijdschriften nog niet eerder gebruikt zijn voor systematisch wetenschappelijk onderzoek.

Internet: relevantere zoekresultaten door slimmer zoeken

Uiteraard kun je ook met behulp van zoekmachines als Google speuren naar de oorsprong en geschiedenis van sportwoorden en -uitdrukkingen, maar meestal gebeurt dat niet al te handig. De meeste (amateur-)onderzoekers haken af als ze zien dat ze op internet een formule zouden moeten intikken als *site:dbnl.org "dat is een * naar zijn han?"*. Zonde, want je krijgt er uiterst relevante zoekresultaten mee.

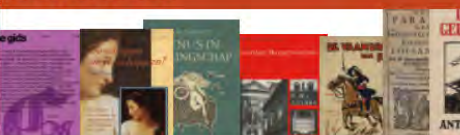
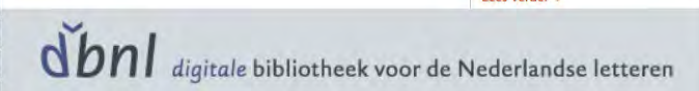
Dat is ook de ervaring van collega-taalhistoricus Ewoud Sanders. In de Inleiding van zijn begin september verschenen *Eerste Hulp Bij e-Onderzoek* schrijft hij: 'Als gastdocent op universiteiten heb ik de afgelopen jaren geregeld aan (oudere) docenten gevraagd in hoeverre zij vertrouwd waren met slim zoeken op internet. Meestal kreeg ik te horen: "Ik ben daar zelf niet zo in thuis, maar mijn studenten wel – die kunnen ermee toveren." Als ik vervolgens aan studenten vroeg in hoeverre zij vertrouwd waren met slim zoeken op internet ("Ken je bijvoor-

beeld deze trucs?"), dan kreeg ik verontrustend vaak als antwoord: "Nee, hoe zouden wij die moeten kennen? Die hebben we nooit geleerd. Zelfs niet bij de basisvaardigheden in het eerste jaar."

Het nuttige gidsje – een must voor iedere onderzoeker – gaat dus over slimmer zoeken op internet, aan de hand van heel toegankelijk geschreven praktijkcasussen uit de academische praktijk, opgezet zoals het *cricket*-voorbeeld in deze tekst.

Het boekje is gratis verspreid onder alle universiteitseerstejaars geesteswetenschappen in Leiden en Adam en onder studenten van de Hogeschool van Amsterdam. Het is ook in open access op internet te vinden: <http://hdl.handle.net/1887/17774...>

Met dat gratis ter beschikking stellen onderstreept Sanders zijn 'bescheiden missie', die hij als volgt formuleert: 'Beter zoeken, met de instrumenten die we al hebben, maar die te weinig bekend zijn, levert beter onderzoek op.'

home	nieuws	over dbnl	snelnavigatie	zoeken	contact
pas lettergrootte aan		print			
Nederlandse literatuur →	nieuw in de dbnl		hoogtepunten		zoeken op: auteurs: overzichten titels: overzichten organisaties: overzichten naslagwerken audio thema's snelzoeken op auteurs > snelzoeken op titels > zoeken in de hele website zoeken in teksten
Friese literatuur →					
Surinaamse literatuur →	5 september 2011: De DBNL vergemakkelijkt zoeken en biedt RSS-feeds aan en Ewoud Sanders demonstreert geavanceerde zoekmogelijkheden. Lees verder →		de bijbel in vele gedaanten: het eeuwenlang vertalen en bewerken van de Heilige Schrift Lees verder →		
Nederlandse taal →					
atlas: Nederland, Vlaanderen →	mijn dbnl		nieuw gedicht		hoogtepunten
atlas: buitengaats →					
onzekinderboeken.org →	Niet vergeten door Marja Pruis Marja Pruis vertelt over haar favoriete boeken Lees verder →		september 2011: Marc Tritsmans, 'GEBOORTEGROND' Lees verder →		de Nederlandse klassieken anno 2002: DBNL's roemruchte canonenquête Lees verder →
willemfrederikhermans.nl →					
mennoterbraak.nl →	22 november is in Den Haag de website www.mennoterbraak.nl gepresenteerd Lees verder →				
literatuurgeschiedenis.nl →					
basisbibliotheek →					
tijschriftenladder →					

© Stichting DBNL

Terug naar het woord *cricket*. Nog een interessante plek om in te zoeken, is de website van de DBNL, de Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren: een website over de Nederlandse literatuur, taal en cultuurgeschiedenis, waar we alle bronnen op woordniveau kunnen doorzoeken.

Duizenden boeken, honderden jaargangen van tijdschriften... bij elkaar nu zo'n 2,2 miljoen pagina's. Vrijwel alle boeken en tijdschriften staan als PDF's op de website en het mooie is: we kunnen het interessante materiaal downloaden en opnemen in onze eigen digitale bibliotheek. Als we die hebben tenminste of van plan zijn aan te leggen voor eigen sportonderzoek. Waarom is dat aanbevelenswaardig, handig en zeer nuttig? Heel simpel: omdat de groei van de DBNL tot nu toe veel te traag is gegaan en – belangrijker – omdat er vrijwel geen sportboeken worden gedigitaliseerd. Ik kwam daar achter toen ik ruim vier jaar geleden met het sportwoordenboekenproject bij Van Dale begon, en sindsdien is er eigenlijk niet veel veranderd. De DBNL heeft inmiddels wél een veel hogere productie, maar sportboeken zijn nog steeds de ondergeschoven kinderen.

Daarom ben ik in 2008 zelf begonnen met het afsnijden van boekruggen en scannen, eerst ten dienste van de Van Dale sportwoordenboekenreeks, maar sinds die door de uitgever 'on hold' is gezet – vrijwel niemand koopt nog een fysiek woordenboek – scan ik ter ondersteuning van mijn promotieonderzoek over sporttaal (zie kader). In bijna vier jaar tijd heb ik op deze manier een gespecialiseerde sport- en taalbibliotheek opgebouwd die nu zo'n 6000 boektitels telt – 20 miljoen woorden – en een flink aantal 'gecrawld' websites. Deze van een centrale zoekindex voorziene digibieb is vanwege auteursrechtelijke redenen niet openbaar, maar onderzoekers – tot nu toe vooral bevriende (sport)auteurs en programmamakers – maken er dankbaar gebruik van.

Haal ik het woord *cricket* door mijn eigen digibieb heen, dan is 1840 de eerste interessante vindplaats. In dat jaar maakte Nederland al kennis met het woord *cricket* toen in de Nederlandse vertaling van Charles Dickens' *The Pickwick Papers* het cricketspel 'in grote lijnen' aan de Nederlandse lezers werd uitgelegd, in een voetnoot van C.M. Mensing, de vakkundige en kennelijk sportieve vertaler.

Voor de sportconnaissieurs is deze vondst natuurlijk geen verrassing, want cricketkenner en schrijver Harry Oltheten had dat al gemeld in zijn stuk 'De geschiede-

nis van het cricket in Nederland (1883-2008)' in *De Sportwereld* 42 uit 2006. Maar Oltheten noemde de vindplaats alleen, zonder weer te geven wát er nu precies stond^V. Welnu, dit: 'Tot regt verstand van het volgende zal eene algemeene beschrijving van dit tamelijk ingewikkelde balspel den lezer welligt niet onwelkom zijn. Op een ruim en vlak veld verdeelen de Cricket-spelers zich in twee partijen. Elke partij heeft een *wicket* voor zich staan; een hekje, uit drie stokken met eenen los daarover liggenden dwarsstok gevormd. Schuins voor ieder *wicket* plaatst zich een speler, met een daartoe vervaardigden slagstok, *bat* geheeten, voorzien. Daar achter plaatsen zich de *bowlers*, die met een grooten bal het vijandelijke *wicket* trachten om te werpen; de overige spelers verdeelen zich, nog meer achterwaarts, als oppassers om de ballen op te vangen. De *bowler* der partij, die het spel moet beginnen, mikt op het vijandelijke *wicket*, dat door den speler met den *bat* wordt verdedigd, die den hal tracht weg te slaan. Wordt het *wicket* getroffen, dan moet de verdediger uit het spel treden, en wordt hij door een ander van zijne partij vervangen. Voor de gevallen, wanneer de bal afgekaatst of opgevangen wordt, of wel buiten het spel vliegt of daarbinnen op den grond neêrvalt, zijn eene menigte regels bepaald, waardoor de eene of andere partij punten of kerven wint of verliest; en het spel is beslist, wanneer eene der partijen het afgesproken getal kerven op haren kerfstok heeft. Dit spel wordt in *Engeland* met eenen lust en ijver gespeeld, waarvan men zich bezwaarlijk een denkbeeld kan vormen.'

Goed, 1840 dus in plaats van 1866, dat is maar liefst 26 jaar winst. Maar... er is een nóg vroegere bewijspplaats. In 1836 schreef Jacob Hendrik Hoeufft in *Proeve van Bredaasch taal-eigen*: 'Kriski noemen hier de kinderen zeker kaatsspel, doch tot hetwelk men zich, in plaats van raketten, bedient van aan het einde plat gemaakte stokjes of plankjes, en in plaats van lederen, van houten balletjes. Het woord is waarschijnlijk eene verbastering van het Engelsche *cricket*, welk woord juist hetzelfde spel aanduidt.'

dtSearch -- 1836_Hoeufft, Jacob Hendrik_Proeve van Bredaasch taal-eigen.pdf

	Name	Hits	Location
1	1789_Holtrop, John_Nieuw Nederduitsch en Eng wdb, eerste deel.pdf	5	F:\Bibliotheek\Taalbibliotheek\
2	1824_Werninck, J_A New Pocket Dict Dutch and English, E-N en N-E.pdf	4	F:\Bibliotheek\Taalbibliotheek\
3	1833_Bilderdijk_Verklarende Geslachtslijst (2).pdf	1	F:\Bibliotheek\Taalbibliotheek\
4	1836_Hoeufft, Jacob Hendrik_Proeve van Bredaasch taal-eigen.pdf	1	F:\Bibliotheek\Taalbibliotheek\
5	1840_Dickens, Ch_Lotgev, ontmoetingen Sam Pickwick (fragment).pdf	3	F:\Bibliotheek\Literatuurbibliot
6	1843_Johnson, Samuel_Eng dict (abridged ed).pdf	4	F:\Bibliotheek\Taalbibliotheek\
7	1843_Mitford, M R_Ons Dorp, Karakterschetsen en tooneelen (fragment).pdf	21	F:\Bibliotheek\Literatuurbibliot
8	1844_Terwen_Etym handwoordenboek.pdf	1	F:\Bibliotheek\Taalbibliotheek\
9	1848_A new English-Dutch-German-French Dictionary.pdf	7	F:\Bibliotheek\Taalbibliotheek\
10	1851_Bomhoff, D_A new dict of the Eng and Dutch language, 4e druk.pdf	5	F:\Bibliotheek\Taalbibliotheek\
11	1859_Jaeger, A, Pocket-Dictionary English-Dutch, Dutch-English, 1e druk.pdf	3	F:\Bibliotheek\Taalbibliotheek\
12	1862_Vogel, H J H Picard's New Pocket Dictionary, 3e druk.pdf	6	F:\Bibliotheek\Taalbibliotheek\

340 / 728 200% Ondertekenen

Zoeken

KRISKI noemen hier de kinderen zeker kaatsspel, doch tot hetwelk men zich, in plaats van raketten, bedient van aan het einde plat gemaakte stokjes of plankjes, en in plaats van lederen, van houten balletjes. Het woord is waarschijnlijk eene verbastering van het Engelsche **cricket**, welk woord juist hetzelfde spel aanduidt, en door SKINNER afgeleid wordt van het Fransche *crosser*, doch, door LYE, in het *Etymol. Anglican.* van JUNIUS, met meerdere waarschijnlijkheid van het Angel-Saks. *CRICCE, baculus, scipio, pedom.*

192,5 x 264,7 mm

For Help, press F1 1002 files 14562 hits dtSearch 7.67 (7973)

Zelf zou het nooit bij me opgekomen zijn om Hoeuffts boek open te slaan in verband met *cricket*, maar dat is nou juist het fijne van digitaal onderzoek: de computer werkt niet subjectief, maar objectief. De centrale zoek-index van dtSearch, het softwareprogramma waar ik mee werk, zegt gewoon: 'Ik vind waar jij nooit zou zoeken. Je vroeg om alle vindplaatsen, hier heb je ze. Het is aan jou om het materiaal te ordenen, te analyseren en te interpreteren.'

Voorlopig noteren we bij het woord *cricket*: 1836. Dertig jaar eerder dus dan in de wetenschappelijke woordenboeken staat vermeld. Soortgelijke onderzoekjes zijn met alle sportwoorden te doen. Zo staat het woord

voetbal in de meest recente Van Dale-editie nog steeds op 1889 gedateerd, maar op basis van mijn digitale bestanden kan ik aantonen dat dat in ieder geval bijgesteld kan worden tot 1851.

Met per sportwoord nauwelijks een uurtje digitaal speurwerk helpen we de taalwetenschap klein stapjes vooruit.

ⁱ De dissertatie is ook uitgebracht als handelseditie: Sijs, N. van der (2001). *Chronologisch woordenboek van het Nederlands. De ouderdom en herkomst van onze woorden en betekenissen*. Amsterdam: L.J. Veen.

² (1866). *Algemeene Nederlandsche encyclopedie voor den*

beschaafden stand. Woordenboek van kunst, wetenschap, nijverheid, landbouw en handel. Naar de laatste, omgewerkte, verbeterde en vermeerderde drukken van Brockhaus' conversations-lexicon, Nieuwenhuis' woordenboek van kunsten en wetenschappen, en naar de beste andere bronnen voor Nederland bewerkt. Vijfde deel, Creuzot-Engeland. Zutphen: P.B. Plantinga, Leiden: A.W. Sijthoff.

³ Boon, T. den, en Geeraerts, D. (2005-2009). *Groot woordenboek van de Nederlandse taal*, 14^e editie (versie 14.5). Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie.

⁴ Etymologie is de tak van de taalwetenschap die de oorsprong en de geschiedenis van de woorden opspoort.

⁵ Harry Oltheten was zo aardig mij kopieën te sturen van de betreffende bladzijden uit de 'Pickwick-vertaling', een zeer zeldzaam Nederlands boek.

Taalwetenschap sportgeschiedenis

Jan Luitzen (1960) is taalkundige, schrijver en docent taalbeheersing bij de Hogeschool van Amsterdam (domein Bewegen, Sport & Voeding). Bij Van Dale Uitgevers zijn van hem drie sportwoordenboeken verschenen: het *Atletiek- en turnwoordenboek*, het *Wielersportwoordenboek* en het *Golfsportwoordenboek*.

In het kader van een promotietraject (2012-2017) aan de Vrije Universiteit in Amsterdam reconstrueert hij de introductie van cricket en voetbal in Nederland (1840-1914) aan de hand van de frequentie, verspreiding en vernederlandsing van de (Engelstalige) cricket- en voetbaltermen, op basis van (vooral) digitaal beschikbare primaire en secundaire bronnen.

Het onderzoek naar de Engelstalige sportwoorden in het Nederlands kan nieuwe wetenschappelijke inzichten in taalontwikkeling opleveren, met daaraan verbonden de relatie tussen taalgebruik en sociaal-maatschappelijke structuren, de rol van sport daarin en de invloed van de toenmalige Angelsaksische hegemonie.

De verbinding tussen taalwetenschap en (sport)geschiedenis is bij academisch onderzoek (inter)nationaal nog niet eerder gelegd.